

TÍÐINDI

Á einum háskúla eru ongar heilagar kýr

Røða hildin á Ólavsøkufólkafundinum hjá Føroya Fólkaháskúla 28.juli 2019

Gott fundarfólk,

Eg vil takka Háskúla-felagnum fyri, at eg fekk hetta høvið, at halda røðu.

Og eg visti eisini umgangandi hvat evni eg skuldi velja. “Myndan og Mentaskapur av ungum menniskjum og leikluturin hjá Føroya Fólkaháskúla, framyvir”, max 15 minuttir. Og so gjørdi eg sum tey flestu ið verða biðin siga nøkur orð, eg fór í bókahillarnar at leita fram orð hjá øðrum: Hvat hava politiskir filosofar, prestar, pædagogar, psykologar og sosiologar sagt tey seinastu 2000 árin um upplýsing, dannilsi, mentaskapur, myndan, búgving, búning, osfr. osfr.

Men knappliga, so hugsaði eg nei. Hetta skuldi ikki verða ein so-vorðin akademisk og yvir-intellektuel røða. Gjørdi tí av IKKI at prýða meg við lántum fjaðrum, men heldur royna at verða í tí sum eg ikki longur visti uppi í høvðinum, at eg visti. Ella sum Theodor prestur segði í Útvarpinum herfyri tá hann og onnur gløgg fólk stríddust við at allýsa hugtakið “dannilsi”: Mentaskapur er tað sum er eftir, tá vit hava gloymt tað vit hava lært. Tann gløggi lurtarin fer kortini millum reglurnar at hoyra bæði Aristoteles, Kant, Goethe, Grundtvik, Weber, Habermas og Theodor Eli Dam Olsen, men herfrá og næstu 15 vónandi bara 14 minuttirnar fari eg at droppa name-droppingina, og geva meg yvir til míni egnu orð og mínar egnu praktisku royndir og sannkenningar seinastu fimm undanfarnu árin á Háskúlanum.

Ein lítill tjóð hevur, um nøkur, tørv á eini sterkari mentan. Og tí mugu hennara mentunarstovnar verða høgt í metum.

Eitt av týðningarmestu

endamállum háskúlans er, enn sum áður, at geva fólkinum eitt gott kjølfesti í mentan, máli og søgu okkara. Menningin av føroyskari sjálvsfatan og medviti er, eftir mínum tykki, ikki bara gott og gagnligt, men alneyðugt. Og tað hevur onki við heimføðisligheit ella avmarkandi tjóðskaparhugsan at gera. Tvørturímóti, er tað ein fortreyt fyri at tú verður eitt búgvið og mentað menniskja, at tú hevur fast undir fótum.

At kenna seg sjálvan,

og at hvíla í sær sjálvum, eru góðir eginleikar, ikki minst hjá ungum menniskjum á veg út í lívið, annaðhvørt tey eru heima, ella fara út í heim. Altjóðagerðin, samskiftismøguleikarnir og tey fremmandu málini í útlendsku miðlunum, bera við sær nógv gott og gagnligt, men fyri ikki at verða tikin av fótum, og hvørva í eini globalari mainstream-melduródn, so krevst mentunarligt mótstøðufóri.

Føroya Fólkaháskúli má tí framvegis gjarna

verða uppalandi og klassiskt dannandi við góðum innspræningum av “kultur-konserves”.

Fyri tí ikki sagt, at tað ikki kann verða umstrítt, hvat tað er sum býr í okkum og bindur okkum saman. Á einum háskúla eru ongar heilagar kýr, alt kann viðgerast kritiskt. Her skulu vit ikki bert borðreiða við standardversjónunum av teimum uppruna-ser-føroysku fyrbrigdunum, tí okkara tjóðarmentan er hvørki statisk ella homogen. Vit skulu hinvegin eggja

teimum ungu til at taka lut í orðaskiftinum, um hvussu søga og samleiki okkara eisini kann allýsast. Tey mugu, uppá egnar premissir, fáa aðrar og øðrvísi møguleikar at sansa og sanna hvat ein føroyingur kann vera.

“Hvørji eru vit?” er ein obligatoriskur spurningur tá eg havi Samfelag við næmingunum. Seinast spurdu vit: Skulu vit broyta okkara aldar-gomlu veiðumentan - Gevast við at drepa grind, tí viðgongdir felagskapir hótta við at boykotta tónleikarar sum ikki vilja boykotta G-festivalin? Tað haldi eg ikki sjálvur. Og tað nýtti eg eisini høvið til at siga hart. Eg veit ikki, kanska stúrdi eg sjálvur eitt sindur fyri at tey ungu heldur vildu hava G-festival enn grind? Men hinvegin, so var Paul Watson kanska tað besta sum kundi henda fyri okkara áhuga í grindadrápinum, kanska serliga hjá teimum ungu. Tí nú skal annarhvør ungur maður verða mønustingari, fáa license

to kill, og rap-bólkurin Swangah yrkir fangandi tekstir har øll tey ungu syngja við: “FOKK PAUL WATSON!”

Dømið er einfalt, men rættiliga áhugavert. Og fyri meg (og onnur eldri fólk) ógvuliga læruríkt. Í fyrsta lagið, hava vit onga orsök at kenna okkum hótta av mótstríðandi meiningum, hvørki millum ættarlið, ella lond. Tí tað er í mótstøðuni, millum meiningar sum brótast og brýnast, at vit mennast. Í stillstøðuni deyðin – í mótstreyminum lívið. Um so allar meiningar eru líka góðar, tað er ein annar spurningur sum liggur eftanfyrri hesa avhandling at viðgera.

Men í øðrum lagi reisir dømið spurningin, um hvussu vit frægast læra tey ungu sjálvi at skilja og velja, hvat vit skulu taka til okkum, hvat vit skulu tulka av nýggjum, so tað hóskar til ein føroyskan samanhag, ella hvat vit bara skulu lata fara framvið, tí tað hvørki er gott ella gagnligt? Tað gera vit sjálvandi, eisini, við at siga teimum hvat vit halda... men ikki hvat vit halda at tey skulu halda. Tí ung læra best um tú vísir teimum álit, og gevur teimum frælsi og ábyrgd. Er endamálið at mynda tey ungu til upplýstar medborgarar, so skulu vit heldur geva teimum nøkur amboð, til sjálvi at viga og viðgera sannleikarnar kritiskt, og soleiðis geva teimum hegri til síggja størri samanhag, og at taka stóðu til spurningar sum viðkoma teimum sjálvum. Tey skulu fáa hug at brúka sína rødd til at gera sína ávirkan galdandi. Borgari er eitt sentralt hugtak sum eftir mínum tykkum skal aktiverast aftur. Fyrr varð tosað um borgaraskapin, og at gera sína borgarligu skyldu í samfelagnum...